

УДК 378.014.3:005.6:340.134

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-131-139

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Ілійчук Любомира Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та освітніх інновацій

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: liubomyra.ilichuk@pnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-4274-6903

У контексті модернізації національної системи вищої освіти та гармонізації з європейським освітнім простором особливої актуальності набуває системне осмислення нормативно-правового забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців. У межах дослідження здійснено комплексний аналіз чинної нормативно-правової бази, що визначає засади функціонування системи забезпечення якості вищої освіти. Виокремлено ключові законодавчі та підзаконні акти, охарактеризовано їх функціональне призначення, взаємозв'язок та відповідність положенням європейських стандартів і рекомендацій якості. Особливу увагу зосереджено на розробці авторської структурно-логічної моделі нормативно-правового регулювання, яка дає змогу концептуально осмислити взаємодію різних рівнів управління якістю освіти – від стратегічних положень державної політики до конкретних локальних механізмів реалізації в межах закладів вищої освіти. Означена модель визначає ієрархічну послідовність та взаємозалежність нормативно-правових актів, що забезпечують системність, наступність і цілісність механізмів управління якістю вищої освіти.

Ключові слова: *якість вищої освіти, нормативно-правове забезпечення, професійна підготовка, система забезпечення якості, законодавче регулювання, вища освіта.*

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних змін в українській системі вищої освіти, зумовлених імперативами євроінтеграції та внутрішніми запитами суспільства на якісну освіту, особливої актуальності набуває питання побудови ефективної системи забезпечення якості професійної підготовки фахівців. Розбудова системи забезпечення якості вищої освіти передбачає міждисциплінарну інтеграцію підходів, що дозволяють не лише формувати професійну компетентність здобувачів освіти, а й гарантувати відповідність результатів підготовки державним стандартам, очікуванням стейкхолдерів та викликам соціокультурного середовища. Її ефективне функціонування залежить від нормативного регулювання, науково-методичного супроводу та впровадження дієвих інструментів моніторингу й удосконалення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти. Сучасний етап трансформації системи вищої освіти України характеризується інтенсивними інтеграційними процесами, орієнтованими на входження до європейського простору вищої освіти, що зумовлює необхідність гармонізації національного освітнього законодавства з міжнародними нормативно-правовими актами у сфері функціонування та взаємодії систем вищої освіти. Важливим напрямом реформування є модернізація освітньої діяльності закладів вищої освіти на основі адаптації кращих європейських практик і впровадження міжнародних стандартів якості освіти [1]. У цьому контексті Україна, як повноправний учасник Болонського процесу та урядовий член Європейського реєстру агенцій із забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register in Higher Education, EQAR), послідовно інтегрується у загальноєвропейський простір забезпечення якості вищої освіти. Держава здійснює організаційні заходи, необхідні для підтримки постійного членства у Європейській асоціації забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA), а також для активної участі у діяльності Європейського консорціуму з акредитації у вищій освіті (European Consortium for Accreditation in Higher Education, ECA) [2, с. 33].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та реалізації державної політики у сфері вищої освіти, зокрема в контексті забезпечення її якості, розглядається як така, що водночас постає логічним продовженням загальної парадигми державної освітньої політики та, водночас, репрезентує окремий, автономний напрям міждисциплінарних наукових досліджень. У цьому контексті питання ефективного функціонування механізмів державного управління вищою освітою, узгодження національної освітньої політики з європейськими стандартами якості набувають концептуального значення для теоретико-методологічного обґрунтування системи забезпечення якості підготовки фахівців. Зазначена проблематика знайшла ґрунтовне висвітлення у працях С. Вавренюк, Н. Гедікової, Н. Губерської, С. Домбровської, С. Мороз, О. Невядовського, І. Садкового, С. Стрельник, О. Форкуци, Р. Щокіна та ін., які акцентують на необхідності підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері вищої освіти, удосконаленні адміністративно-правових механізмів управління, а також на визначенні публічно-управлінських інструментів, що забезпечують якість освітньої діяльності в умовах соціально-економічних трансформацій та викликів глобалізації.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу чинної нормативно-правової бази, яка регламентує функціонування системи забезпечення якості професійної підготовки в Україні, та розробка

авторської структурно-логічної моделі її законодавчого регулювання з урахуванням ієрархії рівнів нормативного впливу та їх відповідності європейським стандартам.

Виклад основного матеріалу. Формування єдиного європейського простору вищої освіти та трансформація національних систем країн-членів ЄС зумовили потребу у створенні спільних нормативно-методологічних засад забезпечення якості на загальноєвропейському рівні. Відповіддю на цю потребу стало розроблення та впровадження Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG), які стали концептуальною основою для побудови системи внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості, її моніторингу, стандартизації та оцінювання у країнах ЄС [3]. Вказані стандарти є результатом спільної роботи ключових європейських інституцій, зокрема: Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Європейської асоціації закладів вищої освіти (EURASHE), Європейської асоціації університетів (EUA) та Європейського союзу студентів (ESU). Документ містить уніфіковані вимоги до внутрішніх і зовнішніх механізмів забезпечення якості освітньої діяльності, а також до функціонування агентств, що здійснюють зовнішнє оцінювання якості вищої освіти. Потреба у створенні таких стандартів і дотриманні їх положень обумовлена, з одного боку, необхідністю забезпечення уніфікації підходів до модернізації вищої освіти в європейських країнах [4], а з іншого – зростаючою мобільністю людського капіталу, що вимагає прозорості процедур визнання кваліфікацій і взаємної довіри між країнами ЄС щодо якості освітніх послуг [5, с. 11].

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ESG) виступають фундаментальною методологічною основою для формування й розвитку сучасних систем забезпечення якості вищої освіти, сприяючи їх структурній сумісності, прозорості та взаємному визнанню між країнами-учасниками Болонського процесу. Вони забезпечують нормативно-ціннісний каркас, який дозволяє гармонізувати національні освітні політики з європейськими вимогами, орієнтуючи освітні системи на дотримання єдиних принципів академічної доброчесності, автономії закладів вищої освіти, акценту на результатах навчання та залучення всіх зацікавлених сторін до процесу оцінювання якості. В українському контексті ключові положення цих стандартів були імplementовані у Законі України «Про вищу освіту» (2014) і закріплені у низці підзаконних нормативно-правових актах, що засвідчує прагнення України інтегруватися у європейський освітній простір на засадах відповідності міжнародним стандартам якості освіти.

У науковому дискурсі існує низка підходів до тлумачення поняття державної освітньої політики в контексті забезпечення якості освіти. Одним із найбільш поширених і концептуально розроблених вважається визначення, запропоноване Н. Протасовою, В. Луговим і Ю. Молчановою. Дослідники інтерпретують державну освітню політику у сфері забезпечення якості освіти як цілеспрямовану діяльність держави, спрямовану на гарантування, підтримку та вдосконалення якості освіти в її багатовимірному прояві. У межах цього підходу державне управління якістю освіти розглядається як форма державно-громадської взаємодії, що забезпечує адаптацію освітньої системи до змінних умов, запитів особистості, потреб суспільства й держави, а також до цілей і стандартів, нормативно закріплених у стратегічних документах розвитку освіти. При цьому акцент робиться на управлінському впливі, орієнтованому на досягнення конкретних показників якості освіти, які заздалегідь визначаються та науково обґрунтовуються [6].

Більш широкого трактування набуває поняття державної політики щодо забезпечення якості вищої освіти у підході С. Мороз. Науковиця визначає її як суспільно-політичну за природою та соціально-економічно вмотивовану за змістом концептуальну позицію держави, юридично оформлену в нормативно-правових актах і реалізовану через діяльність суб'єктів публічного управління та залучених партнерських інституцій. Така політика спрямована на формування, підтримку й контроль якості освітньої діяльності та результатів вищої освіти відповідно до суспільних очікувань і стратегічних цілей держави [7, с. 369]. Зі свого боку Л. Белова та О. Потій розглядають якість вищої освіти переважно крізь призму системи інструментів державного контролю, зокрема акредитації освітніх програм та ліцензування освітньої діяльності. Науковці визначають забезпечення якості як сукупність планових та систематичних заходів, спрямованих на перевірку відповідності освітніх послуг, що надаються закладами вищої освіти, установленим нормативним вимогам [8]. Особливістю даного підходу є фокусування на механізмах зовнішнього оцінювання як складової реалізації державної політики у сфері забезпечення та контролю якості вищої освіти.

Отже, аналіз наукових підходів дозволяє виокремити два взаємопов'язані аспекти розуміння державної освітньої політики у сфері якості вищої освіти: **концептуально-нормативний**, що охоплює формування стратегічного бачення, визначення цілей, завдань, принципів і пріоритетів розвитку освіти, а також розроблення нормативно-правової бази її реалізації, та **інституційно-практичний**, який передбачає впровадження управлінських рішень, розбудову відповідної інфраструктури (інституцій, механізмів, процедур), моніторинг, оцінювання й контроль якості освітньої діяльності, а також взаємодію всіх суб'єктів освітньої політики – держави, закладів вищої освіти, громадськості та інших стейкхолдерів – з

метою досягнення очікуваних результатів. Такий двовимірний підхід забезпечує системність, ефективність і адаптивність державної політики до викликів глобального та національного освітнього простору.

У межах національної правової системи провідним нормативно-правовим актом, що визначає базові засади системи забезпечення якості вищої освіти, є **Конституція України (1996) [9]**. Основний Закон виступає фундаментальним джерелом правового регулювання у сфері освіти, оскільки: по-перше, **встановлює основоположні права людини і громадянина в галузі освіти** та закріплює ключові гарантії їх реалізації; по-друге, **визначає повноваження вищих органів державної влади** (Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України) як суб'єктів формування та реалізації освітньої політики, зокрема у частині забезпечення якості вищої освіти; по-третє, **окреслює засади правотворчої діяльності**, на яких ґрунтується створення нормативно-правової бази у сфері контролю за якістю освіти; по-четверте, **інституалізує загальноправові принципи функціонування національної правової системи**, що визначають механізми здійснення державного контролю за якістю освіти.

Базовим нормативно-правовим актом, що встановлює правові засади функціонування системи освіти, механізми забезпечення її якості та контролю, виступає **Закон України «Про освіту» (2017) [10]**. Цей закон визначає правову основу реалізації конституційного права громадян на освіту, регулює суспільні відносини між усіма суб'єктами освітньої діяльності та встановлює компетенцію органів державної влади й органів місцевого самоврядування у сфері управління освітою. У контексті законодавчого регулювання якості освіти у законі пропонується визначення ключових категорій, що становлять засадничу основу формування системи забезпечення та управління якістю освітньої діяльності. Зокрема, **якість освіти** трактується як **відповідність результатів навчання вимогам, визначеним законодавством, відповідними освітніми стандартами та/або умовами договору про надання освітніх послуг**, що відображає орієнтацію на досягнення прогнозованих освітніх результатів. Натомість **якість освітньої діяльності** розглядається як **рівень організації, забезпечення й реалізації освітнього процесу**, який гарантує здобуття особами якісної освіти та відповідає чинним нормативним вимогам і/або договірним зобов'язанням між здобувачем і закладом освіти.

Визначальним нормативно-правовим актом, що регулює засади формування державної політики у сфері вищої освіти, є Закон України «Про вищу освіту» (2014) [11], який окреслює ключові правові, організаційні та фінансові основи функціонування системи вищої освіти. Закон спрямований на створення умов для розширення взаємодії між державними органами, закладами вищої освіти та представниками бізнесу на засадах інституційної автономії, інтеграції освіти, науки і виробництва з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу, самореалізації особистості та задоволення потреб держави, суспільства й ринку праці у висококваліфікованих фахівцях. Одним із пріоритетних напрямів реалізації державної політики у сфері вищої освіти визначено забезпечення та підвищення її якості. У законі **якість вищої освіти** трактується як **відповідність умов провадження освітньої діяльності та досягнутих результатів навчання вимогам законодавства, стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за їх наявності), а також очікуванням заінтересованих сторін**, що гарантується через здійснення внутрішніх і зовнішніх процедур забезпечення якості.

Відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту», система забезпечення якості є багаторівневою і охоплює три взаємопов'язані компоненти: 1) зовнішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, що реалізується через зовнішнє оцінювання діяльності закладів вищої освіти; 2) внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, яка функціонує в межах кожного закладу вищої освіти; 3) систему забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та незалежних установ оцінювання і забезпечення якості, яка передбачає контроль, перевірку та вдосконалення самих інституцій забезпечення якості.

Зовнішня система забезпечення якості вищої освіти відіграє ключову роль у формуванні довіри до системи вищої освіти як з боку суспільства, так і з боку заінтересованих сторін (здобувачів освіти, роботодавців, державних органів, міжнародних партнерів тощо). Її призначення полягає не лише у контролі відповідності освітньої діяльності встановленим нормативам, але й у сприянні постійному вдосконаленню освітньої діяльності закладів вищої освіти, стимулюванні розвитку їх внутрішніх систем якості, забезпеченні прозорості освітніх процесів, а також у гармонізації національних підходів із міжнародними стандартами. Зовнішня система забезпечення якості передбачає: оцінювання ефективності внутрішніх систем забезпечення якості; впровадження зовнішніх процедур контролю якості відповідно до європейських стандартів (ESG); чітке визначення та оприлюднення критеріїв прийняття рішень щодо якості освітньої діяльності; доступність і прозорість результатів зовнішнього оцінювання через публічне звітування; періодичний аудит діяльності закладів вищої освіти та механізмів реагування на надані рекомендації й інші інструменти, спрямовані на підвищення довіри до системи забезпечення якості вищої освіти з боку суспільства та заінтересованих сторін. У системі зовнішнього забезпечення якості оцінювання освітньої програми та освітньої діяльності закладу вищої освіти здійснюється відповідно до визначених критеріїв, які розроблено з урахуванням Стандартів і

рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ESG). У системі зовнішнього забезпечення якості оцінювання освітньої програми та освітньої діяльності закладу вищої освіти здійснюється відповідно до визначених критеріїв, розроблених з урахуванням Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ESG), та затверджених наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2024) [12].

Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти зорієнтована на саморегулювання та постійне вдосконалення освітнього процесу в межах закладу вищої освіти. Вона передбачає розроблення та впровадження чітких процедур і механізмів моніторингу, оцінювання, оновлення змісту освітніх програм, а також формування інституційної культури якості, що базується на принципах автономії, відповідальності, прозорості та орієнтації на формування компетентностей та досягнення результатів навчання відповідно до стандартів вищої освіти. Внутрішня система якості включає: розроблення і впровадження чітких принципів та процедур внутрішнього контролю якості освіти; моніторинг і регулярний перегляд освітніх програм з метою їх актуалізації та відповідності сучасним вимогам; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти й науково-педагогічних працівників, із подальшим публічним оприлюдненням результатів; забезпечення підвищення кваліфікації персоналу; створення необхідного ресурсного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення для ефективної реалізації освітніх програм; формування і функціонування інформаційних систем управління освітнім процесом; публічність та доступність інформації про освітні програми, кваліфікації та ступені; дотримання принципів академічної доброчесності, запровадження системи запобігання та виявлення академічного плагіату. Мірилом якості вищої освіти та освітньої діяльності закладу вищої освіти виступають відповідні критерії й показники, за якими здійснюється контроль за різними напрямками діяльності закладу вищої освіти, моніторинг і оцінювання освітніх програм, прогнозування шляхів розвитку й подолання труднощів на основі отриманих результатів, накопичення статистичних даних та їх аналіз. З цією метою в освітніх установах широко використовуються анкетування, тестування, соціологічні опитування здобувачів освіти та викладачів, представників студентського самоврядування, випускників та роботодавців з метою виявлення рівня якості професійної підготовки майбутніх фахівців, застосовуються різні форми контролю за кадровим, навчально-методичним й матеріально-технічним забезпеченням освітньої діяльності, якістю проведення занять, різних видів практик, організації науково-дослідної діяльності та самостійної роботи здобувачів освіти тощо.

Таким чином, система забезпечення якості вищої освіти виступає як інтегрована модель взаємодії автономних суб'єктів із різними рівнями відповідальності, що спрямована на досягнення високих стандартів освітньої діяльності, академічної доброчесності, інституційної ефективності й соціальної відповідальності закладів вищої освіти, забезпечення прозорості та відкритості процедур оцінювання якості, підвищення конкурентоспроможності фахівців, формування довіри з боку стейкхолдерів і гармонізацію національної системи якості з європейськими стандартами у сфері вищої освіти.

У системі нормативно-правового забезпечення контролю за якістю вищої освіти в Україні важливе місце посідають **підзаконні нормативно-правові акти**, які деталізують механізми реалізації державної політики у цій сфері. Зокрема, **постановами Кабінету Міністрів України** визначаються організаційно-правові засади функціонування ключових інституцій, відповідальних за формування та впровадження процедур забезпечення якості. Так, **постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України» (2014)** регламентує повноваження головного центрального органу виконавчої влади у сфері освіти та науки, включно з функціями щодо формування політики у сфері забезпечення якості освіти [13]. Водночас **постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» (2015)** окреслює правові підстави для діяльності цього суб'єкта зовнішнього забезпечення якості, наділеного повноваженнями щодо акредитації, моніторингу якості та оцінювання інституційної спроможності закладів вищої освіти забезпечити якість освітньої діяльності [14].

Важливе значення мають також нормативні акти, що регулюють **порядок акредитації та ліцензування** як форм державного нагляду за якістю реалізації освітніх програм. Зокрема, **наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2024)** визначає порядок, процедуру, критерії та механізми здійснення акредитаційної оцінки, спрямованої на встановлення відповідності освітніх програм встановленим стандартам [12], **наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» (2025)** є важливим інструментом нормативно-методичного забезпечення процесу стандартизації вищої освіти [15], **постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» (2015)** встановлює нормативні вимоги до організаційного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу, виконання яких є необхідною умовою для надання

зкладам вищої освіти права здійснювати освітню діяльність [16].

Засадничими для формування та реалізації системи забезпечення якості вищої освіти є Укази Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» (2002), «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» (2024), «Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів» (2017), «Деякі питання присвоєння професійних кваліфікацій закладами вищої освіти в разі відсутності професійного стандарту» (2024), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022) та ін.

На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти та системи забезпечення її якості особливе значення мають низка ключових нормативно-правових документів. Серед них провідну роль посідають «Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016), «Концепція розвитку педагогічної освіти» (2018), а також державні стандарти освіти різних рівнів, зокрема Державний стандарт початкової освіти (2018), стандарти вищої освіти за рівнями бакалавра, магістра та доктора філософії, професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024). Ці документи формують фундаментальні засади для організації й функціонування системи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, створюючи правове та методологічне підґрунтя для ефективної реалізації освітніх програм, системного моніторингу й оцінювання відповідності якості підготовки фахівців стандартам вищої освіти, потребам суспільства та запитам ринку праці.

Якість професійної підготовки фахівців забезпечується та підлягає оцінюванню через реалізацію процедур, спрямованих на дотримання вимог освітніх стандартів. Змістовно наповнені та концептуально обґрунтовані стандарти вищої освіти виступають не лише нормативною основою освітньої діяльності, а й інструментом формування інших стратегічних освітніх документів – освітніх програм, навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін, силабусів тощо. При цьому ефективність стандартів значною мірою зумовлюється їхньою структурною чіткістю й функціональною наповненістю, що передбачає не формальне відтворення дескрипторів Національної рамки кваліфікацій, а детальне окреслення конкретних цілей, результатів навчання, компетентностей і вимог до їх досягнення в межах кожного складника стандарту. Саме завдяки такій структурно-функціональній орієнтації стандарти виконують роль дієвого регулятивного механізму, який забезпечує системність, узгодженість і якість освітнього процесу, а відтак – ефективність надання освітніх послуг відповідно до потреб особистості, суспільства та держави.

Ключову роль у системі забезпечення якості відіграють самі заклади вищої освіти, які, користуючись правом академічної автономії, самостійно розробляють й удосконалюють внутрішні нормативні документи, визначають порядок організації освітнього процесу, логіку реалізації освітніх програм, механізми інтеграції теоретичної та практичної підготовки, форми й засоби внутрішнього моніторингу, процедури забезпечення академічної доброчесності, моделі педагогічної взаємодії, атестації випускників тощо. До цих документів належать положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти, організацію освітнього процесу, практичної підготовки, проведення контрольних заходів і атестації, дотримання академічної доброчесності, здійснення моніторингових процедур тощо, а також освітні програми та навчальні плани підготовки фахівців за різними спеціальностями. Ці та інші внутрішні нормативні документи демонструють здатність закладу вищої освіти ефективно управляти якістю освітніх послуг, адаптуючись до зовнішніх викликів. Вони є не лише інструментом операціоналізації державних вимог, визначених законодавством, а й відображенням інституційної стратегії якості, яка реалізується на рівні закладу вищої освіти.

У межах цього дослідження нами запропонована структурно-логічна модель, яка дозволяє концептуально осмислити взаємодію різних рівнів нормативного регулювання якості професійної підготовки майбутніх фахівців – від стратегічних положень державної політики до операційних локальних документів закладів вищої освіти. Метою побудови цієї моделі є визначення послідовності та взаємозалежності правових актів і нормативних положень, що формують цілісну систему управління якістю вищої освіти, забезпечують її узгодженість із європейськими стандартами та сприяють реалізації компетентнісного підходу у підготовці фахівців. Означена структурно-логічна модель нормативно-правового регулювання системи забезпечення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти містить три взаємопов'язані рівні (рис. 1):

1. Стратегічний рівень – це найвищий рівень державного управління, що встановлює довгострокові цілі, пріоритети та основні засади політики у сфері забезпечення якості освіти. Він визначає стратегічні орієнтири розвитку освітньої системи, нормативно-правову базу і ключові механізми, які сприяють сталому підвищенню якості освітніх послуг і адаптації до глобальних викликів. До основних характеристик

стратегічного рівня належать:

- формулювання стратегічних пріоритетів у сфері освіти з урахуванням національних інтересів, потреб суспільства та ринку праці, європейських стандартів і зобов'язань;
- закріплення основних принципів організації та функціонування системи забезпечення якості, зокрема через законодавчі акти, державні програми та стратегії;
- визначення ролі та повноважень ключових суб'єктів системи якості освіти, таких як Міністерство освіти і науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, заклади вищої освіти та інші суб'єкти освітньої діяльності;
- запровадження нормативно-правових засад для впровадження процедур зовнішнього і внутрішнього забезпечення якості, акредитації освітніх програм у закладах вищої освіти;
- розробка та впровадження системи моніторингу, звітування та контролю за якістю освіти на національному рівні з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень;
- осмислення актуальних викликів і тенденцій розвитку освіти та науки із внесенням відповідних змін до політик і нормативних документів, забезпечення гнучкості та адаптивності освітньої системи.

Стратегічний рівень нормативно-правового регулювання якості освіти встановлює фундаментальні рамки, які спрямовують розвиток всієї освітньої системи, забезпечуючи її відповідність сучасним соціально-економічним умовам, європейським стандартам та довгостроковій національній стратегії розвитку. Це сприяє консолідації зусиль державних інституцій, закладів вищої освіти та інших стейкхолдерів задля формування конкурентоспроможного, інклюзивного та сталого освітнього середовища.

2. Регламентуючий рівень – деталізує та конкретизує механізми та процедури реалізації стратегічних завдань, визначених на вищому (стратегічному) рівні. Цей рівень охоплює нормативно-методичне забезпечення, що спрямоване на практичне впровадження стандартів якості, організації освітнього процесу, а також контролю і моніторингу за дотриманням державних вимог у діяльності освітніх установ. До основних функціональних характеристик цього рівня належать:

- стандартизація освітньої діяльності через встановлення вимог до освітніх програм, навчальних планів, кадрового складу і ресурсного забезпечення;
- розробка і затвердження методичних рекомендацій, інструкцій і процедур, які мають реалізовувати заклади вищої освіти для забезпечення якості освітнього процесу;
- визначення механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю якості, що включають внутрішній моніторинг та інші форми оцінювання діяльності закладів освіти;
- формування правових засад і норм дотримання академічної доброчесності, що закладаються у внутрішні нормативні документи закладів вищої освіти.

Регламентуючий рівень нормативно-правового регулювання якості освіти виступає посередником між загальнодержавними стратегічними завданнями у сфері якості освіти та їх імплементацією безпосередньо в освітніх установах, забезпечуючи системний підхід, злагоджене виконання вимог і створення єдиного правового простору якості. Цей рівень є ключовим інструментом практичної реалізації державної політики у сфері освіти, відповідаючи за стандартизацію, контроль і підтримку безперервного вдосконалення освітніх послуг на всіх рівнях вищої освіти.

3. Операційний рівень – визначає механізми практичного впровадження державних та регламентуючих норм безпосередньо в діяльності конкретного закладу вищої освіти. Він передбачає розробку та застосування внутрішніх документів, процедур і механізмів, які забезпечують якість освітніх послуг відповідно до стратегічних орієнтирів і встановлених державних стандартів. Основними функціональними характеристиками цього рівня є:

- розробка і затвердження внутрішніх нормативних документів (положення, регламенти, інструкції, стандарти та політики, що регулюють всі аспекти організації освітнього процесу й діяльності персоналу);
- адаптація загальнонаціональних вимог до специфіки закладу вищої освіти (врахування інституційної місії, профілю підготовки, кадрового і ресурсного потенціалу, особливостей навчального контингенту тощо);
- організація внутрішнього моніторингу якості вищої освіти (регулярна оцінка досягнень здобувачів освіти, аналіз результатів роботи викладачів, функціонування процедур внутрішнього аудиту, контроль академічної доброчесності та ін.);
- впровадження інноваційних освітніх практик, зокрема апробація і поширення сучасних методів навчання та викладання, гнучких моделей організації освітнього процесу, інтеграція практичної підготовки, впровадження дуальної форми здобуття освіти тощо;
- розвиток культури якості, що передбачає формування відповідального середовища, де кожен учасник освітнього процесу усвідомлює свою роль і долучений до безперервного вдосконалення якості у закладі вищої освіти.

Операційний рівень є завершальним у триступеневій системі нормативно-правового забезпечення

якості освіти, оскільки саме тут загальнодержавні стратегії та регламенти отримують конкретне втілення, адаптоване до реалій закладу вищої освіти. Від ефективності роботи на цьому рівні залежить реальна якість освіти, конкурентоспроможність випускників і ступінь задоволення потреб стейкхолдерів. Цей рівень забезпечує гнучкість, динамічність і адаптивність освітнього процесу відповідно до потреб ринку праці, викликів часу і внутрішньої стратегії розвитку кожного окремого закладу вищої освіти.

Рис. 1. Структурно-логічна модель нормативно-правового регулювання системи забезпечення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти

Таким чином, запропонована структурно-логічна модель дає змогу систематизувати нормативно-правові документи за рівнями регулювання, що створює чітку ієрархію та визначає функціональні зв'язки між ними. Стратегічний рівень визначає довгострокові цілі, основні засади та національні пріоритети, задаючи напрям розвитку всієї освітньої системи. Регламентуючий рівень деталізує ці стратегічні завдання, встановлює стандарти, норми та процедури, які забезпечують уніфікацію й системність освітнього процесу на державному рівні. Операційний рівень, реалізуючись безпосередньо в межах окремих закладів вищої освіти, адаптує і впроваджує нормативні вимоги з урахуванням інституційної специфіки, забезпечуючи практичне функціонування системи забезпечення якості. Така багаторівнева структура регулювання створює умови для сталого розвитку освіти, підвищення її ефективності та відповідності потребам сучасного суспільства й ринку праці.

Висновки. У сучасних умовах інтеграції України у європейський освітній простір, актуалізується потреба у системному, концептуально вивіреному підході до нормативно-правового забезпечення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Одним з ефективних засобів вирішення цього завдання виступає побудова структурно-логічної моделі, що дозволяє репрезентувати взаємозв'язки та ієрархію нормативного регулювання в освітній сфері, а також забезпечує цілісне бачення системи управління якістю освіти. Розроблена у межах дослідження модель слугує інструментом концептуального осмислення і системного аналізу багаторівневої взаємодії нормативно-правових актів – від загальнодержавних стратегічних установок до конкретних операційних регламентів, що функціонують на інституційному рівні закладів вищої освіти. Побудова зазначеної моделі дала змогу ідентифікувати логіко-структурну послідовність та внутрішню узгодженість між нормативними документами різного рівня, що в сукупності формують інтегральну систему управління якістю вищої освіти, забезпечують її нормативну легітимність і відповідність європейським стандартам. Запропонована структурно-логічна модель дозволяє не лише систематизувати чинну нормативну базу у сфері професійної підготовки, але й слугує методологічною основою для удосконалення законодавчого поля з метою формування цілісної, гнучкої та адаптивної системи забезпечення якості вищої освіти, зорієнтованої на міжнародну інтеграцію та сталий розвиток національного освітнього простору.

Список використаної літератури

1. Ilichuk L., Tsiuniak O., Vorobets O. Ensuring the quality and accessibility of education in times of war: guidelines and initiatives of the international community. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2024. № 11 (1). P. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.11.1.39-49>.
2. Європейський простір вищої освіти: параметри якості та експертизи / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ, 2020. 152 с.
3. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). 2015. 32 s. (дата звернення: 21.07.2025).
4. Butenko A., Denyskina G., Yeremenko O. Formation of a Study Program in the Context of Conformity with the ESG (on the Material of the Analysis of Study Programs in Ukraine). *Education Science*. 2021. Vol. 11 (670). P. 1–22. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci11110670>.
5. Аналіз стану та основні підходи з оцінювання якості надання освітніх послуг закладами вищої освіти України : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 160 с.
6. Протасова Н. Г., Луговий В. І., Молчанова Ю. О. Державне управління у сфері освіти: глосарій з дисциплін магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти». Київ : НАДУ, 2013. 48 с.
7. Мороз С. А. Механізми публічного управління у сфері забезпечення якості вищої освіти в Україні : дис. ...

д-ра наук з державного управління : 25.00.02. Миколаїв, 2023. 534 с.

8. Белова Л. О., Потій О. В. Онтологічні виміри якості вищої освіти в контексті механізмів ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм. *Вісник національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 30–36.

9. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.07.2025).

10. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.07.2025).

11. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.07.2025).

12. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 р. № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text> (дата звернення: 22.07.2025).

13. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.07.2025).

14. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.07.2025).

15. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 27.03.2025 р. № 512. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/03/27/nakaz-mon-512-vid-27-03-2025.pdf> (дата звернення: 22.07.2025).

16. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.07.2025).

REGULATORY AND LEGAL DIMENSION OF THE QUALITY ASSURANCE SYSTEM FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

Iliichuk Liubomyra

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Primary Education and Educational Innovations
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Introduction. In the context of the transformation of higher education in Ukraine and its adaptation to European standards, the issue of regulatory and legal support for the system of quality assurance in the professional training of future specialists is becoming particularly relevant. It is the regulatory and legal framework that plays a key role in shaping a comprehensive quality policy, harmonising management mechanisms, formalising educational procedures, and ensuring the effectiveness of educational activities.

Purpose. The purpose of the article is to conduct a comprehensive analysis of the current regulatory framework governing the functioning of the quality assurance system for professional training in Ukraine and to develop the author's structural-logical model of its legislative regulation, taking into account the hierarchy of levels of regulatory influence and their compliance with European standards.

Methods. The methodological basis of the study consists of general scientific (analysis, synthesis, induction, deduction, systematisation) and special methods: regulatory and legal analysis of legislative acts, comparative legal analysis of Ukrainian and European educational policy, and logical and structural modelling.

Results. Within the framework of this study, a comprehensive analysis of the current regulatory and legal framework that defines the principles of the higher education quality assurance system was carried out. Key legislative and subordinate acts were identified, their functional purpose, interconnection, and compliance with European standards and recommendations on higher education quality were characterised. Particular attention is focused on the development of the author's structural-logical model of regulatory and legal regulation, which allows for a conceptual understanding of the interaction of different levels of education quality management, from strategic provisions of state policy to specific local implementation mechanisms within higher education institutions. The developed model contains three interrelated levels: strategic, regulatory, and operational. The proposed model makes it possible to systematise regulatory documents by level of regulation, which creates a clear hierarchy and defines the functional links between them.

Originality. For the first time, a conceptual structural-logical model of regulatory and legal support for the quality of professional training of future specialists in higher education institutions has been proposed, covering all key levels of regulatory control. The interrelationships between them are substantiated, and the compliance of the Ukrainian regulatory framework with European standards is analysed, which opens up new opportunities for modernising the higher education quality management system.

Conclusions. The results of the study confirm that the effective functioning of the professional training quality assurance system requires clear structuring of regulatory and legal acts, their coordination, and

compliance with European standards. The proposed multi-level regulatory model creates conditions for the systematicity, continuity, and adaptability of quality management mechanisms. It also provides conditions for the sustainable development of higher education, increasing its effectiveness and relevance to the needs of modern society and the labour market. Further improvement of the regulatory framework through harmonisation with European standards, strengthening the autonomy of higher education institutions, and developing internal quality assurance mechanisms at the institutional level is recommended.

Key words: quality of higher education, regulatory and legal framework, professional training, quality assurance system, legislative regulation, higher education.

References

1. Iliichuk, L., Tsiuniak, O., & Vorobets, O. (2024). Ensuring the quality and accessibility of education in times of war: Guidelines and initiatives of the international community. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 11(1), 39–49. <https://doi.org/10.15330/jpnu.11.1.39-49> [in English].
2. Sysoieva, S. O. (Ed.). (2020). *Yevropeiskyi prostir vyshchoi osvity: parametry yakosti ta ekspertyzy [European higher education area: Parameters of quality and expertise]*. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). URL: https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf [in English].
4. Butenko, A., Denyskina, G., & Yeremenko, O. (2021). Formation of a study program in the context of conformity with the ESG (on the material of the analysis of study programs in Ukraine). *Education Science*, 11(670), 1–22. <https://doi.org/10.3390/educsci11110670> [in English].
5. Londar, S. L. (Ed.). (2021). *Analiz stanu ta osnovni pidkhody z otsiniuvannia yakosti nadannia osvitnikh posluh zakladamy vyshchoi osvity Ukrainy: Monohrafiia [Analysis of the state and main approaches to assessing the quality of educational services provided by higher education institutions in Ukraine: Monograph]*. Kyiv: Institute of Educational Analytics. [in Ukrainian].
6. Protasova, N. H., Luhovyi, V. I., & Molchanova, Yu. O. (2013). *Derzhavne upravlinnia u sferi osvity: Hlosarii z dystsyplin mahisters'koi prohramy za spetsial'nistiu «Derzhavne upravlinnia u sferi osvity» [Public administration in the field of education: Glossary of disciplines of the master's program in the specialty «Public administration in the field of education»]*. Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
7. Moroz, S. A. (2023). *Mekhanizmy publichnoho upravlinnia u sferi zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v Ukraini [Mechanisms of public administration in the field of quality assurance of higher education in Ukraine]* (Doctoral thesis). Mykolaiv. [in Ukrainian].
8. Bielova, L. O., & Potii, O. V. (2015). *Ontologichni vymiry yakosti vyshchoi osvity v konteksti mekhanizmv litsenzuvannia osvitnoi diialnosti ta akredytatsii osvitnikh prohran [Ontological dimensions of higher education quality in the context of licensing mechanisms and accreditation of educational programs]*. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, (1), 30–36. [in Ukrainian].
9. *Konstitutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]* (1996). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
10. *Pro osvitu [On education]*. (2017). Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
11. *Pro vyshchu osvitu [On higher education]*. Law of Ukraine dated 01.07.2014 No. 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
12. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh prohran, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka здобувачив vyshchoi osvity [On approval of the Regulation on accreditation of educational programs for training higher education applicants]*. (2024). Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 15.05.2024 No. 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text> [in Ukrainian].
13. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [On approval of the Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine]*. (2014). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 16.10.2014 No. 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. *Pro utvorennia Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [On the establishment of the National Agency for Higher Education Quality Assurance]*. (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 15.04.2015 No. 244. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. *Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity [On approval of Methodological recommendations for the development of higher education standards]*. (2025). Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 27.03.2025 No. 512. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/03/27/nakaz-mon-512-vid-27-03-2025.pdf> [in Ukrainian].
16. *Pro zatverdzhennia Litsenziinykh umov provadzhennia osvitnoi diialnosti [On approval of Licensing conditions for educational activities]*. (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 30.12.2015 No. 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцію 25.07.2025 р.
Прийнято редакцію 25.08.2025 р.
Опубліковано 1.09.2025 р.